

Populaari sukupuoli ja julkistuva kulttuuri

Käsissänne on Tiedotustutkimus-lehden historian kolmas sukupuoli-teemanumero. Edellinen numero tehtiin peräti 14 vuotta sitten, ensimmäinen vuonna 1986. Näiden vuosien aikana lehden sivuille on kirjoitettu toistakymmentä artikkelia, jotka tavalla tai toisella käsittelevät sukupuolta ja mediaa. Valtaosa artikkeleista liittyy populaarikulttuurin tai fiktion tutkimukseen. Tarkastelun keskiössä on nainen – mies ja maskuliinisuus perin harvoin. Journalismin tutkimuksessa sukupuolinäkökulma ei ole saanut suurta sijaa, toisin kuin elokuva- ja televisiotutkimuksen sekä laajemmin populaarikulttuurin tutkimuksen alueella. Väitöskirjassaan *Matka journalismin sukupuolittumisen strategisille alueille* (1999, 17) Irma Kaarina Halonen toteaaakin, että suomalaisen viestinnän tutkimuksen piirissä sukupuoli käsitteenä ja näkökulmana on edelleen valtavirran marginaalissa. Ilmiö on viestinnän tutkimuksessa myös kansainvälisesti tuttu. Vuosi sitten lanseeratun *Feminist Media Studies* -lehden ensimmäisessä numerossa Jane Rhodes (2001, 52) määrittelee yhdeksi haasteeksi juuri journalismin alueella dualistisen nais–mies-jaottelun ylittämisen, kuten populaarikulttuurin ja elokuvatutkimuksen parissa on jo tehty.

On selvää, että tutkimuskohde vaikuttaa teoreettisiin valintoihin ja näkökulmiin. Siksi onkin kiinnostavaa pohtia, kuinka eri tavoin populaarikulttuuri ja toisaalta uutis- ja ajankohtaisjournalismi sukupuolta rakentavat. Siinä missä populaarijulkisuus juhlii ja korostaa ruumiillisuutta ja seksuaalisuutta, uutisjournalismi vaalii neutraaliuden, yleisyyden ja asiallisuuden perinnettä. Missä määrin journalismin neutraali ja yleinen ihanne näkyy myös tutkimuskysymyksissä? Kuinka uutisjournalismi puhuttelee tutkijaa? Tuoreissa mediakäyttöä (van Zoonen 2002) ja toimittajien työtä (Aldridge 2001) koskevilla tutkimuksissa todetaan, että näennäisen sukupuolettomassa maastossakin sukupuolella on merkityksensä. Se vaikuttaa eri tavoin esimerkiksi työelämän organisoinnissa ja teknologian käytössä. Kyse ei ole kuitenkaan yhdestä määräävästä valtasuhteesta vaan erilaisista käytännöistä jotka kytkeytyvät sukupuolen lisäksi muihin tekijöihin kuten ikään, koulutukseen ja sosiaaliseen asemaan. Sukupuoli on yksi itsestäänselvyys, jonka merkitystä ei välttämättä näe, jos sitä ei pohdi.

Tässä numerossa on hyvä tilaisuus tutustua fiktion, populaarikulttuurin ja kuvan tutkimuksen tarjoamiin näkökulmiin – samalla numero kuvastaa sitä, että sukupuolen tutkimusta tehdään edelleen lähinnä feministisen mediatutkimuksen piirissä. Viime vuosina tässä perinteessä on pohdittu sukupuolta etenkin performatiivisuuden käsitteen kautta sekä tarkasteltu sukupuolen representaatioihin kytkeytyvää heteronormatiivisuutta (ks. Kyrölä, Virtanen tässä numerossa).

Keskeistä edelleen feministisessä tutkimuksessa on tiettyjen kulttuuristen itsensänselvyyksien purkaminen, myös teorian tasolla. Tekstuaalisissa tulkinnoissa korostetaan pitkälti feministisen luennan merkitystä: huomiota kiinnitetään normien tuottamisen ohella siihen, kuinka representaatiot haastavat tai purkavat sukupuolinormeja. Sukupuolen tarkastelussa on myös painotettu representaatioiden monikerroksisuutta: sukupuoli artikuloituu eri tavoin kontekstista riippuen. Erilaiset tekstit, kuten romanssi, komedia tai toimintaelokuva, tuottavat sukupuolta hyvin eri tavoin (esim. Rovio tässä numerossa). Sukupuolta ei nähdä ainoana määräävänä tekijänä vaan kysymykset kansalaisuudesta, etnisyydestä ja sosiaalisesta asemasta rakentavat erilaisia maskuliinisuuksia ja feminiinisyksiä. Sukupuolen representaatiot voivat myös nousta symboloimaan laajoja kulttuurisia merkityksiä esimerkiksi uskontoon ja etnisyyteen liittyen, jotka muuttuvat eri aikakausina poliittisten ja kulttuuristen muutosten myötä (Männistö tässä numerossa). Myös menneisyyden kuvastoja on kontekstoitu uudelleen ja pohdittu populaarikulttuurin kuvastojen tuottamien tunteiden sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä. Mediakäytön tutkimuksessa edelleen on pohdittu, kuinka katsojuus ja lukijuus kietoutuu kuluttajuuteen ja mediakäytön kulttuuriin hierarkioihin.

Sukupuolen tutkimuksen ja teorian näkökulmia voidaan hyödyntää viestintän tutkimuksessa kautta linjan – niin teksti-, tuotanto- kuin vastaanottolähtöistä tutkimustakin syventäen. Voidaan pohtia esimerkiksi miten uutisjournalismin rutiinit vaikuttavat sukupuolikuvastoihin: millaiset sukupuolet pääsevät julkista keskustelua käymään? Miten ja millaista maskuliinisuuden kuvastoa uutisissa tuotetaan etniseltä taustaltaan ei-suomalaisista miehistä. Entä millaista sukupuolen kuvastoa rakennetaan johtavista poliitikoista naistenlehti-journalismissa?

Yksi keskeinen kysymys sukupuolen ja median tutkimuksessa kytkeytyy julkisen ja yksityisen alueisiin ja niiden määrittelyyn. Uutisjournalismissa tätä asetelmaa on katsottu toistettavan kovien ja pehmeiden uutisten erottelussa. Halonen kirjoittaa vuoden 1988 teemanumerossa *Naiset ja julkisuus* -artikkelissaan, että journalistinen kulttuuri, normaalijournalismi ja universaalijulkisuus rakentuvat varsin pitkälle nk. klassisen julkisuuden julkisuuskäsitykselle: yksityisen ja julkisen jyrkälle erottamiselle. Tähän erotteluun kytkeytyy myös länsimaisen kulttuurin sukupuolittunut dikotomisuus: yksityinen liitetään emotionaalisuuteen ja naisiin, rationaalisuus julkiseen ja miehiin. Käsitteet kytkeytyvät myös siihen mitä tiedolla ymmärretään – onko kokemus tietoa? Vaikka jako julkisen ja yksityisen välillä vaikuttaa osuvalta, on syytä pohtia myös sitä, kuinka tällainen jako peittää alleen erilaiset leikkaukset, ristiriidat ja yhtymäkohdat yksityisen ja julkisen välillä. Asetelma toistaa myös helposti dualistista valtasuhdetta jonka toisella puolella on hegemoninen maskuliini, toisella alistettu feminiini.

Kun julkisuutta tarkastellaan erilaisten julkisuuksien kenttänä, asetelma avautuu: yksityinen ja julkinen risteävät eri tavoin eri käytännöissä – mistä esimerkkinä käy Sanna Kivimäen artikkelissa käsitellyt kirjailijoiden henkilöhaastattelut ja Katariina Kyrölän artikkeli Lindan ja Henryn julkisnarratiiveista. Yksityinen murtuu julkisuuteen monella saralla ja usein tähän ilmiöön viitataan negatiivisena – yhteiskunnallista ulottuvuutta ja vaikuttavuutta hämärtävänä ilmiönä. Toisaalta voitaisiin puhua yksityistymisen ohella julkistumisesta. Esimerkiksi sellaiset aiheet kuten seksuaalinen häirintä, äitien masennus, seksuaalisten vähemmistöjen oikeus lapsettomuushoitoihin ja syömishäiriöt ovat osin julkisen keskustelun kautta tulleet tunnistetuiksi ja saavuttaneet merkittävyyttä. Myös perhesiteiden, kumppaneiden ja lasten tuomisella julkisuuteen voi olla merkitystä sukupuolinormien purkajina – esimerkkeinä kirjoitukset poliitikkomiesten isyysvelvoitteista tai seksuaalisten vähemmistöjen parisuhteen rekisteröinnistä.

Sukupuolen tutkimuksen kannalta kiinnostava on väite, jonka mukaan feminismi näyttää ottaneen paikkansa niin julkisuudessa kuin akateemisessakin maailmassa. Catherine Driscollin (1999, 173) mukaan feminismi on merkittävä voima populaarikulttuurissa 1900-luvun naisia koskevissa diskursseissa. Elspeth Probyn (2001, 35) puolestaan kirjoittaa Teresa de Lauretisiin viitaten, että se kuvan ulkopuolinen tila (*space-off*), jossa feministinen kritiikki Lauretisiin mukaan tuotetaan on kenties jo paikannettavissa: feminismi on löytänyt tiensä luokkahuoneisiin, arvostettuihin lehtiin, konferensseihin – ollaan siirtymässä marginaalista keskustaan. Feministisen keskustelun myötä sukupuolen tutkimuskin on tullut osaksi valtavirtaa monilla oppialoilla niin yhteiskuntatieteissä kuin humanistisissa tieteissäkin. Tätä taustaa vasten sukupuoli yhtenä julkaisun teemana on hyvin laaja. Toisaalta laajuutensa ansiosta se tarjoaa poikkitieteellisiä läpileikkauksia monenlaisesta tutkimustraditiosta, joita Tiedotustutkimuksessa harvemmin esitellään. Tiedotustutkimuksen tulevaisuuden teemanumeroissa voitaisiin ottaa taas askel eteenpäin ja tiivistää näkökulmaa. Seuraavia teemoja voisivat olla esimerkiksi tytöt ja media tai vaikkapa maskuliinisuus. Sukupuolesta voi toki kirjoittaa teemanumeroiden ulkopuolellakin.

Lähteet

- Aldridge, Meryl (2001)
Lost expectations? Women journalists and the fall-out from the 'Toronto newspaper war'. *Media, Culture & Society* 23:5, 607–624.
- Driscoll, Catherine (1999)
Girl Culture, Revenge and Global Capitalism: Cybergirls, Riot Grrls, Spice Girls. *Australian Feminist Studies* 14:29, 173–193.
- Halonen, Irma Kaarina (1988)
Naiset ja julkisuus. *Tiedotustutkimus* 11:2, 3–8.
- Halonen, Irma Kaarina (1999)
Matka journalismin sukupuolittumisen strategisille alueille. Tampereen yliopisto: *Acta Universitatis Tamperensis* 669.
- Probyn, Elspeth (2001)
Teaching in the Field: Gender and Feminist Media Studies. *Feminist Media Studies* 1:1, 35–39.
- Rhodes, Jane (2001)
Journalism in the New Millenium: What's a Feminist to Do? *Feminist Media Studies* 1:1, 49–53.
- van Zoonen, Lisbet (2002)
Gendering the Internet. *Claims Controversies and Cultures. European Journal of Communication* 17:1, 5–23.